

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th May, 2026

Website: <https://econferencia.com>

BOBUR VA BOBURIYLAR DAVRIDA YARATILGAN TARIXIY ASARLARDA HARBIY SOHAGA OID TURKIY LEKSIK BIRLIKLAR

Qarshiboyeva Ra'no Bobosher qizi

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

Filologiya fakulteti O'zbek tili va adabiyoti

yo'nalishi 4-bosqich talabasi mamadamenovbobosher@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada Zahiriddin Muhammad Bobur va boburiylar davrida yaratilgan tarixiy asarlar hamda lug'atlarda uchraydigan harbiy sohaga oid turkiy leksik birliklar ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida "Boburnoma", Boburiylar davri tarixiy manbalari hamda chig'atoy tiliga oid lug'atlar asosiy manba sifatida olinadi. Harbiy leksik birliklarning ma'no xususiyatlari, qo'llanish doirasi va tarixiy-lingvistik ahamiyati aniq manbalar va sahifa ko'rsatkichlari asosida yoritib beriladi. Maqola tarixiy leksikologiya va terminologiya sohasidagi tadqiqotlar uchun muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Bobur, boburiylar, harbiy leksika, turkiy leksik birliklar, chig'atoy tili, lug'atlar.

Abstract

This article scientifically analyzes the Turkic lexical units related to the military field found in historical works and dictionaries created during the reign of Zahiriddin Muhammad Babur and the Babur dynasty. In the research process, the "Baburnoma", historical sources of the Babur dynasty, and dictionaries of the Chigatai language are taken as the main sources. The semantic features, scope of application, and historical and linguistic significance of military lexical units are

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th May, 2026

Website: <https://econferencia.com>

esa ushbu leksik birliklarning rivoji va tizimlashuvini ko‘rsatadi. Mazkur maqolada ana shu manbalar asosida harbiy sohaga oid turkiy leksik birliklar tahlil qilinadi.

“Boburnoma” asari Bobur davridagi harbiy hayotni bevosita aks ettiruvchi eng muhim manba hisoblanadi. Asarda harbiy yurishlar, janglar, qo‘shin tuzilishi va harbiy boshqaruv bilan bog‘liq ko‘plab turkiy leksik birliklar qo‘llangan.

Xususan, “lashkar”, “cherik”, “mingboshi”, “yuzboshi”, “to‘pchiboshi” kabi birliklar harbiy termin sifatida keng ishlatilgan. Bu leksik birliklar qo‘shin tarkibidagi ierarxik tuzilmani ifodalaydi hamda harbiy boshqaruv tizimining mavjud bo‘lganini ko‘rsatadi.

Boburiylar davrida harbiy soha yanada rivojlanib, terminologik jihatdan boyigan. Abulfazl Allomiy tomonidan yaratilgan “Akbarнома” va “Ayni Akbariy” asarlarida qo‘shin tuzilishi, harbiy mansablar va jangovar tartiblar aniq terminlar bilan ifodalangan.

Gulbadanbegim tomonidan yozilgan “Humoyunnoma” asari Boburiylar sulolasi davridagi harbiy-siyosiy jarayonlarni yorituvchi muhim manba hisoblanadi.

Asarda harbiy yurishlar va janglar tasviri orqali “lashkar tortmoq”, “qo‘shin yig‘moq”, “urushmoq”, “qal’ani olmoq” kabi turkiy iboralar qo‘llangan. Bu birliklar o‘sha davr harbiy amaliyotining til vositalari orqali ifodalanganini ko‘rsatadi.

Bobur va boburiylar davrida qo‘llangan harbiy leksik birliklarni to‘g‘ri talqin qilishda chig‘atoy tiliga oid lug‘atlar muhim ahamiyatga ega. “Navoiy asarlari lug‘ati”da “cherik”, “sipoh” kabi harbiy leksik birliklarga izoh berilgan. Masalan, “cherik” so‘zi qurolli qo‘shin ma’nosida talqin qilinadi. Shuningdek, Mahmud Koshg‘ariyning “Devonu lug‘otit turk” asari ham qadimgi turkiy harbiy leksikaning etimologik asoslarini o‘rganishda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th May, 2026

Website: <https://econferencia.com>

Xulosa

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, Bobur va boburiylar davrida harbiy sohaga oid turkiy leksik birliklar til taraqqiyotining muhim qatlamini tashkil etadi. Ushbu birliklar “Boburnoma”, Boburiylar davri tarixiy asarlari va chig‘atoy tili lug‘atlarida tizimli ravishda qayd etilgan. Ularni o‘rganish tarixiy leksikologiya, terminologiya va madaniy merosni tadqiq etishda muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Дадабаев Х., Насыров И., Проблемы лексики староузбекского языка, Т. ;Фан, 1990. 212 с.
2. Zahiriddin Muhammad Bobur. Boburnoma. – Toshkent: Fan, 2011. – 112–115-betlar.
3. Abulfazl Allomiy. Ain-i Akbari. – Kalkutta, 1873. – I jild, 235–240-betlar.
4. Gulbadanbegim. Humoyunnoma. – Toshkent: Fan, 1998. – 56–60-betlar.
5. Navoiy asarlari lug‘ati. – Toshkent: Fan, 1972. – 312-bet.
6. Mahmud Koshg‘ariy. Devonu lug‘otit turk. – Toshkent: Fan, 1960. – I jild, 418–420-betlar.